

Ved fredsjubileet

Forsoning med kven?

Av Hallvard Hegna, Tinn

Thorleif Øisangs kronikk førde som venta til reaksjonar og fleire innlegg. Og her kom han att 24.3. med ei ny oppmoding om forsoning. TV-programmet Holmgang i TV2 28.3. synte frontane, og spørsmålet melder seg: Kva krev dei to partane av kvarandre før at det kan vera tale om forsoning?

Vi som var på «den rette sida», kjenner det sterkt at det går ei klår grense for kor langt vi kan strekkje oss. Personleg kjenner eg likevel trong til å komma den tapande part i møte. For såra frå krigen har ført til mykje vondt.

Vi står no framfor 50-årsfeiringa av ein glederuss som overgår alt i mitt liv; eg var 17 år i 1945. Då slår det meg at folk som eg kjenner, slett ikkje har nok gledeleg å sjå attende på. Frieringsjubileet vil tvert imot minne dei om ei skam som dei har levd med i 50 år, fordi det ikkje har vore mogeleg for dei å gjera seg fri frå dette som har hefta ved dei.

Kven var dei norske nazistane? Eg trur at dei aller fleste av dei ikkje var det vi forbind med nazisme, trass i at dei gjekk inn i eit parti som bygde på førarprinsippet. Slik eg kjenner dei frå det norske bygdesamfunnet, var dei vanlege, anstendige menneske. Men dei hadde no på den galne sida av grunnar som vi må vera viljuge til å ha forståing for, og som hadde rot i dei politiske motsetnadene i 30-åra og førre. Vi skal ikkje gløyme at det var ganske stor forståing for Hitler og hans Tyskland i mellomkrigstida. Dette kan ein få dokumentert ved å lesa avisene frå dei åra. Den ytre fienden var i aust, og den indre fienden var arbeidarrørsla. Var det då så underleg at nokon kom til å velje Hitler og Quisling i den aktuelle situasjon?

Men nokre av «dei norske nazistane» ser den dag i dag på Hitler som både «stort menneske og stor statsmann», og dei meiner at «alt hadde blitt så mykje betre om Tyskland hadde vunne krigen». Dette trass i den tyske nazistatens ugjerningar, som dei meiner er

sterkt overdrivne. Her er vi då ved ei grense; her står vi andsynes dei som vel må karakteriserast som dei ekte nazistane.

Det burde ikkje vera så vanskeleg for oss som vann, å sjå annleis på mangt i ettertid. Eg tenkjer t.d. på straffeutmålinga og handsaminga av «tyskerjente-ne». At mange tidlegare NS-folk, NS-barn og tyskerbarn er gjevne kjensla av å vera uglesedde og utstøytte heilt til denne dag, må vi vera viljuge til å beklage. Men eitt må vera klinkande klart: Om den nazistiske ideologien kan det ikkje vera delte meiningar. Ei forsoning som etterlet tvil på dette punkt, kan ikkje vera aktuell. Dei som, utifrå sine nazistiske æresomgrep, beint fram gjev uttrykk for at dei er stolte av å stå fast i gammal ideologisk tru, kan vi berre beklage. Derimot bør vi kunne rekkje ut handa til det store fleirtalet av tidlegare NS-folk, som, trass i at dei kanskje synest dei (også frontkjemparar) ikkje gjorde så mykje gale under krigen, likevel innser at dei valde feil side i den verdshistoriske kampen.

At krigen var ein kamp mot ein djervelsk ideologi, må ikkje gløymast, og det er grunn til å åtvere mot ei historieskriving som, under dekke av objektivitet, ynskjer å viske ut skilje som syner kva kampen galdt. Øisangs kronikk kunne dessverre etterlate eit slikt inntrykk.

Hallvard Hegna
3650 Tinn

Forsoning med kven?

Jeg er frontkjemper, og vil derfor gjerne takke deg for den sympatiske artikkelen i Aftenposten. Det er nettopp som du sier, at vår flokk ikke akkurat gleder seg så ubetinget til feiringen av seieren.

Selv om jeg er glad for din positive innstilling, ja kanskje nettopp derfor, må du la meg få lov til her å komme med noen meget usammenhengende kommentarer. Jeg plukker stikkord fra artikkelen din.

De fleste av oss var ikke det dere forbinder med nazisme, sier du. Antakelig forstår jeg hva du mener, og du har rett. Men nazister slik du og dere forstår det, slik var heller ikke de fleste av de millioner tyske nazister. La meg forklare hva jeg mener, og la meg blande Hitler inn i forholdet.

Før jul '93 hadde TV en serie fra Hitlers Tyskland, eller Tysklands Hitler, om en vil. Den var en tankevekker på mer en én måte. Naturligvis var serien farget, men det spiller i denne forbindelse liten rolle. Med dagens øyne er det, etter min mening tydelig, at Hitler tedde seg som en sinnssyk. Men hvordan skal vi forklare oss de hundretusener, og millioner av mennesker som flokkedes om ham, og som tiljublet ham. La oss ikke glemme at det dreide seg om praktisk talt hele det tyske folk! Denne mannen ble tiljublet av ikke bare sitt eget folk, men også, som vi kunne se, i Østerrike. Og: Han ble sett på med større eller mindre sympati også i andre land i Europa. Under defileringen ved De olympiske leker i Berlin i 1934 (1936?), ble Hitler hilst av de fleste lands olympiatropper med hans egen nazihilsen! Og som du sier, våre egne aviser fra slutten av tredveårene var slett ikke alltid bare avvisende.

Hva vi ofte glemmer, er at kommunismen dengang sto som et spøkelse for mange - også mange unge. Uten en meget sterk kommunisme i Tyskland ville Hitler ikke kommet til makten.

Hva vi frontkjempere gjerne fortier, er at mange av oss følte en viss begeistring for Hitler og alt han hadde utrettet. Dette forholdet var nok ikke den vesentligste årsaken til at vi meldte oss, men hos mange var det av en viss betydning. Det bebreides oss av velmenende nordmenn at vi i alle fall var *naive*. Ja, med dagens øyne var vi naive. Men er det riktig å bedømme oss med dagens øyne? Hva skulle vi så si om de hundre millioner i Europa? Når dette forholdet ikke nevnes, har vi ikke da med historieløshet å gjøre?

Og i vårt eget land? Fra frigjøringen til i dag er det 50 år. Fra 1940 og tilbake til 1925 er det 15 år. I Arbeiderpartiets lover av 1925 heter det i paragraf 1: "Det norske Arbeiderparti har til formål å føre arbeidernes kamp frem til det sosialistiske samfund gjennom prolitariets diktatur og etter kommunistiske retningslinjer". Hva vi sa femti år tidligere er tillatt ammunisjon. Hva *Det norske Arbeiderparti* sa femten år før det aktuelle tidspunkt, skal ikke nevnes.

Idag er vi alle så demokratiske. I 1930 uttalte professor Edv. Bull, såvidt jeg vet, på Arbeiderpartiet landsmøte: "Det såkalte demokratiet er ikke annet enn en gammel overtroisk frase fra det nittende århundre." Og slik kunne vi fortsette.

Nei fortiden er ikke det den burde være! Vår statsminister fra Arbeiderpartiet er en av mine politiske favoritter, og i likhet med et stort flertall kunne jeg ikke ønske meg noen bedre statsminister. Hva hennes parti mente og sa for mer enn et halvt århundre siden er meg egentlig likegyldig. Hva vi gamle NS-folk sa for nesten like lenge siden er tydeligvis ikke fullt så likegyldig for mange!

Så til dette hva nazistene mener i dag. De aller fleste har for lenge siden gått trett av politikk, om det ikke er nazistisk å mene at vi stort sett *er*, og har vært, skikkelige mennesker, og at vi er blitt behandlet som pakk. Nazismen er død, og kommunismen er død. De vil aldri kunne reise seg mer.

Konsentrasjonsleirene er et mørkt kapittel, men jeg selv og de millioner av nazister visste nøyaktig like mye om konsentrasjonsleirene under krigen som andre mennesker, det vil si: omtrent ingenting. Hitler og hans gjeng var de skyldige. De alene. Om grusomhetene er overdrevet? Om seierherrene hadde kunnet, ville de nok gjerne ha overdrevet dem, men de kan antagelig ikke overdrives. Antall drept er sikkert overdrevet, men om det nå er to eller ti millioner - hvilken rolle spiller det? Grusomheten er i alle fall ikke til å fatte. Det må i denne forbindelse nevnes at jeg hadde likt å høre litt oftere om de femti eller sytti millioner Stalin, Vestmaktens allierte, tok livet av.

Jødene er et annet tema, særlig i forbindelse med konsentrasjonsleirene. Jeg selv, og jeg tror mange med meg, viste saken stor likegyldighet under krigen. Jeg hørte ikke mye om jødene fra andre mennesker heller. Det kom vel av at vi ikke ante deres sjebne. En kan mene så mye om jøder, men om det som Hitler foretok seg med dem, er det nok bare én mening. Det unskylder ikke Hitler det minste at jødene selv har sine små svin på skogen. Vi har blant annet nettopp lest i avisene om hva som foregår i El Khiam-fengslet i Libanon. Selv har jeg stor respekt for jødenes dyktighet. Den absurde virkelighet har rotet det slik til at jeg selv har en god amerikansk venninne som er jøde, og hun kjenner min fortid.

Om den nazistiske ideologien kan det ikke være delte meninger, sier du, enda du vet at et titall millioner mennesker sverget til den. Og den kommunistiske. Jo, ideologiene var det ikke mye i veien med. Men som Paulus sier: "Det gode, som jeg vil ---", og så videre. Det gikk, som med Brand hos Ibsen, så aldeles galt med den gode vilje ofte.

Vi av vårt slag filosoferer lite over hvordan verden hadde sett ut femti år etter en tysk seier, men seierherrene er alltid storartede, så det hadde vel ikke gått så galt kanskje, jeg vet ikke. Hva vi filosoferer over av og til, er hvordan det hadde gått Norge under krigen uten NS. Vi vet det ikke.

Vi er så trett av dette maset om å angre. Hva i all verden skal vi angre? Mange av oss mener vi gjorde et galt valg, men ytterst få av oss føler at vi gjorde noe galt. Slik er det.

Alt er under forandring. Om tyve år er alle vi krigstidsimpliserte døde. Alle vi fordømte; alle "tyskerarbeiderne", som lager festningsverker og flyplasser; alle de mer storartede, som kanskje bragte det til å gå med binders i krigstid. Ingen av oss vil være her mer, og det vil være uhildede historikere som skriver historien.

Så vil jeg bare til slutt takke deg for at du har hørt på meg, og ønske deg alt godt!